

LIKUNNANOPETTAJAKSI VUOSINA 1984–2004 VALMISTUNEIDEN TYÖTYTYVÄISYYS

KASPER MÄKELÄ, MIRJA HIRVENSALO, SANNA PALOMÄKI, HEIKKI HERVA, LAURI LAAKSO

Yhteyshenkilö: Kasper Mäkelä, Jyväskylän yliopisto, Liikuntatieteiden laitos, PL 35, 40014 Jyväskylä.
Puh. 014-260 2138. Sähköposti: kasper.makela@juu.fi

TIIVISTELMÄ

Mäkelä K., Hirvensalo, M., Palomäki, S., Herva, H. & Laakso, L. 2012. Liikunnanopettajien työtyytyväisyys. *Liikunta & Tiede* 49, (1), 67–74.

■ Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää liikunnanopettajiksi vuosina 1984–2004 valmistuneiden työtyytyväisyyttä ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Tutkimukseen osallistui yhteensä 621 liikunnanopettajan ammatissa toimivaa henkilöä (naisia 326, miehiä 295). Tutkimus suoritettiin strukturoidulla kyselylomakkeilla vastavalmistuneille liikunnanopettajille vuonna 2008 sekä kokeneemmille liikunnanopettajille vuonna 2009. Tutkimusaineiston analysointiin käytettiin t-testiä sekä yksi- ja kaksisuuntaista varianssianalyysia. Pääkomponenttianalyysin avulla työtyytyväisyyttä muodostavat tekijät luokiteltiin kuuteen eri komponenttiin.

Tutkimuksen tulokset osoittivat, että 80 prosenttia liikunnanopettajista on tyytyväisiä tai erittäin tyytyväisiä työhönsä. Erittäin tyytymättömien osuus oli hyvin pieni. Parasta liikunnanopettajan työssä olivat hyvät kollegat ja mukavat oppilaat. Tyytymättömyyttä aiheuttivat kiire, oppilaiden huono motivaatio ja häiriökäyttäytyminen.

Ikä ja sukupuoli havaittiin olevan yhdysvaikutusta ($p=0,05$). Miesten 49–54-vuotiaiden ($p=0,003$) ja 50–54-vuotiaiden ($p=0,030$) ikäryhmät olivat muita miehiä ja naisten eri ikäryhmiä tyytyväisempiä työhönsä. Miehet olivat naisia tyytyväisempiä työaikojen organisointiin, koulun johtamistapaan, mahdollisuuksiin vaikuttaa työtehtäviin, opetusryhmien kokoon ja opetustuntien määrään ($p<0,001-0,048$). Ikäryhmittäin vertaillaessa havaittiin, että vanhimmat liikunnanopettajat (55–59-, ja yli 60-vuotiaat) olivat muita tyytyväisempiä yhteistyöhön kunnan liikuntatoimen kanssa ($p=0,003$).

Työtyytyväisyyteen vaikuttavista tekijöistä muodostuivat pääkomponentit: työilmapiiri koulussa, opetustilat, yhteistyö eri tahojen kanssa, työn johtaminen, työn organisointi ja oma ammattitaito. Pääkomponentteja vertaillaessa havaittiin, että naiset olivat miehiä tyytyväisempiä omaan ammattitaitoon ($p=0,046$) ja miehet opetuksen organisointiin ($p=0,040$).

Asiasanat: Liikunnanopettajat, työtyytyväisyys, työnkuva

ABSTRACT

Mäkelä K., Hirvensalo, M., Palomäki, S., Herva, H. & Laakso, L. 2012. Job satisfaction among physical education teachers. *Liikunta & Tiede* 49 (1), 67–74.

■ The purpose of the study was to establish job satisfaction of physical education teachers who were graduated between the years 1984–2004. The target group was 621 physical education teachers (female 326, male 295). The data for this study was collected between years 2008 and 2009, using a structured questionnaire including open ended questions.

The results showed that 80 % physical education teachers were satisfied or extremely satisfied with the work. The amount of dissatisfied was small. Colleagues, pupils and good possibilities to carry out teaching caused satisfaction for teachers. Low motivation, disorderly behaving students, and hurry caused dissatisfaction for the teachers. Poor conditions and equipments caused also teachers dissatisfaction. Analysis of the data was accomplished with t-test and analysis of variance (ANOVA & MANOVA). Principal component analysis was used to classify the job satisfaction factors to six different components.

Two-tailed variance analysis showed that there was interaction of age and sex affected to job satisfaction ($p=0,05$). Males were more satisfied with their job in the age groups of 44–49 ($p=0,003$) and 50–54 ($p=0,03$) than women. Men were more satisfied with the organization of the working times, administration, possibilities to contribute to the work, size of the teaching group, and amount of the teaching ($p<0,001-0,048$). Comparing the age groups, it was found that the oldest groups (age 55–59 years and over 60 years) were more satisfied with the work cooperation with the municipal sport office ($p=0,003$).

Principal component analysis revealed that the teachers' job satisfaction consisted of six factors. These included satisfaction to personal relationships, teaching conditions, cooperation, vocational proficiency, administration and organization of the work. Comparing principal components, it was found that women were more satisfied with the vocational proficiency ($p=0,046$) and men were more satisfied with the organizing the teaching ($p=0,040$).

Keywords: Physical education teachers, job satisfaction, job description

JOHDANTO

Liikunnanopettajan työn keskeinen sisältö on ollut jo pitkään oppilaiden liikuttaminen ja kasvattaminen liikunnan avulla (Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 1985; 1994; Perusopetuksen opetussuunnitelma 2004), ja tämän perustehtävän voi katsoa pysyneen jo vuosikymmeniä samana. Viime vuosien aikana on kuitenkin koulutuksen kehittämissuunnitelmissa esitetty toive liikunnanopettajan roolin muutoksesta laaja-alaiseksi hyvinvoinnin osaajaksi, jonka tehtävänä on toimia ihmissuhdeosaajana ja auttaa oppilasta löytämään juuri hänelle parhaiten sopivat liikuntamuodot (Liikuntatieteen laitoksen laatukäsikirja 2008). Samanaikaisesti liikunnanopettajan tulee hallita laajat tietoainekset muun muassa liikuntakulttuurista, inhimillisestä käyttäytymisestä, terveydestä ja hyvinvoinnista. Tulevaisuudessa liikunnanopettajan tehtävänä voi olla koko kouluyhteisön liikunnasta ja hyvinvoinnista huolehtiminen. (Laakso 2007.)

Oppilaiden fyysisen kunnan polarisoituminen tuo tällä hetkellä liikunnanopettajan työhön erityisiä haasteita. Osa oppilaista on erittäin huonossa fyysisessä kunnossa, erityisesti kestävyyskunto on aiempaa heikompi (Huotari 2004, 119, Huotari ym. 2010). Fyysisen kunnan heikkenemisen taustalla ovat vaihtoehtoisten vapaa-ajan viettotapojen lisääntyminen ja istuva elämäntapa. Oppilaiden käytöshäiriöt ja levottomuus ovat lisääntyneet (Kiviniemi 2000, 172; Kohonen & Kaikkonen 1998).

Opettajan on kyettävä työskentelemään monikulttuurisessa, eriarvoisessa ja erilaisuuden hyväksyvässä ympäristössä. Työn vaativuutta voivat lisätä myös puutteelliset opetustilat ja -välineet, huonot esimies- ja kollegasuhteet, etenemismahdollisuuksien heikkous, lisääntynyt paperityön määrä, kodin ja koulun yhteistyön puute sekä heikko palkka. (Koustelios & Tsigilis 2005; Koustelios ym. 2004; Xioafu & Qiwen 2007; Tye & O'Brien 2002; Whipp ym. 2007.). Lisäksi tutkimuksissa on todettu, että oppilaiden huono motivaatio ja yhteistyön haasteellisuus sekä liikunnanopettajan työn arvostuksen ongelmat sekä yhteiskunnallisesti että koulun tasolla vaikuttivat negatiivisesti työtyytyväisyyteen. (Lawson & Stroot 1993; MacDonald 1995; MacDonald 1999; Moreira ym. 2002; Stroot ym. 1993; Whipp ym. 2007.) Yhteiskunnan muutosprosessien myötä opettajien rooli ihmisen ja yhteiskunnan kehittämistyössä vaatii tekijältään yhä enemmän. Opettajan tehtäviä lisäävät mm. kasvatusvastuun osittainen siirtyminen kodeista kouluihin ja oppilaiden monenlaisten haasteiden lisääntyminen. (Kiviniemi 2000, 19; 126; 134; 172; Kohonen & Kaikkonen 1998; Piipari 1998; Syrjäläinen 2002; 94.)

Koulun ja yhteiskunnan muutoksista ja haasteista huolimatta liikunnanopettajat viihtyvät työssään hyvin. Suikan ym. (2004) mu-

kaan liikunnanopettajan työhön tyytyväisiä tai erittäin tyytyväisiä oli 86 prosenttia. Työ lasten ja nuorten parissa, työn monipuolisuus, yhteisöllisyys ja samalla sen itsenäisyys tarjoavat tyytyväisyyden aiheita. Myös työn arvostus ja työssä onnistuminen, eli esimerkiksi se, että oppilaat oppivat uusia asioita ja liikkuvat innokkaasti, pitivät opettajan tyytyväisenä. (Evans 1997; Heikinaro-Johansson 2005; Johansson & Heikinaro-Johansson 2005; Koustelios ym. 2004.) Ulkomaisissa tutkimuksissa on havaittu, että ulkoisina motivaatiotehtävinä työtyytyväisyyttä muodostivat opettajan saavuttama status ja palkka (Moreira ym. 2002).

Teoriassa työn vaatimusten ja hallinnan suhdetta voidaan kuvata Karasekin (Karasek & Theorell 1990, 31) JDC-mallilla (Job Demand-Control Model). Työ sisältää vaatimuksia kuten määrällinen ylikuormitus tai aikapaine. Työn hallintaan kuuluvat puolestaan vaikutusmahdollisuudet työn sisältöön ja työolosuhteisiin, osallistumismahdollisuudet työhön liittyvissä päätöksissä sekä työn monipuolisuus. Mallin mukaan työn luonne voidaan luokitella neljään luokkaan: kuormittavaan työhön, kuormittamattomaan työhön, aktiiviseen työhön ja passiiviseen työhön (kuvio 1).

Karasekin ja Theorellin (1990) mallin ensimmäisen luokan muodostavat työn kuormittavat piirteet, joihin työn tekijällä ei ole mahdollisuuksia vaikuttaa tai vaikutusmahdollisuudet ovat vähäiset. Liikunnanopettajan työssä näitä voisivat olla esimerkiksi oppilasaines, opetustilojen etäisyys tai niiden saatavuus, sekä mahdollisesti myös opetusryhmien koko tai työajat. Toisen luokan mallissa muodostavat aktiiviset työt, joihin liittyvät suuret haasteet, mutta samalla myös suuri hallinnan mahdollisuus. Liikunnanopettajan työssä tähän luokkaan voidaan katsoa kuuluvan opetuksen toteuttaminen, johon sisältyy paljon vastuuta, mutta myös mahdollisuuksia valita, esimerkiksi opetusmenetelmiä tai sisältöjä.

Kolmanteen luokkaan kuuluvat työn osa-alueet, jotka eivät suurensti kuormita tekijäänsä, mutta vaikutusmahdollisuudet ovat suuret. Tätä kutsutaan kuormittamattomaksi työksi. Neljännen luokan muodostavat passiiviset työt. Passiivisessa työssä työntekijä ei koe haasteita eikä vaatimuksia. Passiivinen työ johtaa helposti tylsistymiseen ja passiivoitumiseen. Liikunnanopettajan työssä pitkälle viety rutinoituminen ja työn haasteiden ja vaatimusten sivuuttaminen voi johtaa työn muuttumiseksi osittain passiiviseksi työksi.

Tämän artikkelin tarkoituksena on selvittää 21 vuoden aikana (1984–2004) valmistuneiden liikunnanopettajien työtyytyväisyyttä ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Kiinnostuksen kohteena olivat erityisesti eri-ikäisten nais- ja miesliikunnanopettajien sekä eri kouluasteilla työskentelevien liikunnanopettajien työtyytyväisyyden erot.

KUVIO 1. Karasekin ja Theorellin (1990, 31) JDC-malli

TUTKIMUSAINEISTO JA -MENETELMÄT

Tämä työtyytyväisyystutkimus on osa liikuntatieteiden laitoksen kehittämistutkimusta. Pyrkimyksenä on liikunnanopettajakoulutuksen kehittäminen siten, että se vastaisi mahdollisimman hyvin työelämän vaatimuksiin ja ammattikuvan uudistamiseen. Liikuntatieteiden laitoksen kehittämistutkimuksen aikaisemmissa vaiheissa liikunnanopettajien työtyytyväisyydestä on julkaistu kaksi artikkelia vuosina 2000 ja 2004 (Nupponen ym. 2000; Suikka ym. 2004).

Aineisto koostuu vuosina 1984–2004 Jyväskylän yliopistosta liikuntatieteiden maisteriksi valmistuneista liikunnanopettajista. Tähän kohderyhmään kuuluneita oli yhteensä 1091, ja heistä tavoitettiin postikyselyllä 1041 (95,4 prosenttia). Kyselyyn vastasi kolmella kyselykerralla yhteensä 761 vastaajaa, joka oli 73,1 prosenttia tavoitetuista. Lopuksi vastaamatta jättäneille lähetettiin postitse nykyistä työnkuvaa ja työtyytyväisyyttä kartoittava katokysely, johon vastasi 77 henkeä. Yhteensä vastauksia saatiin 838, joten vastausprosentti oli 80,5. Tästä aineistosta liikunnanopettajan ammatissa toimivia oli yhteensä 621, joista miehiä oli 295 (47,6 prosenttia) ja naisia 326 (52,4 prosenttia).

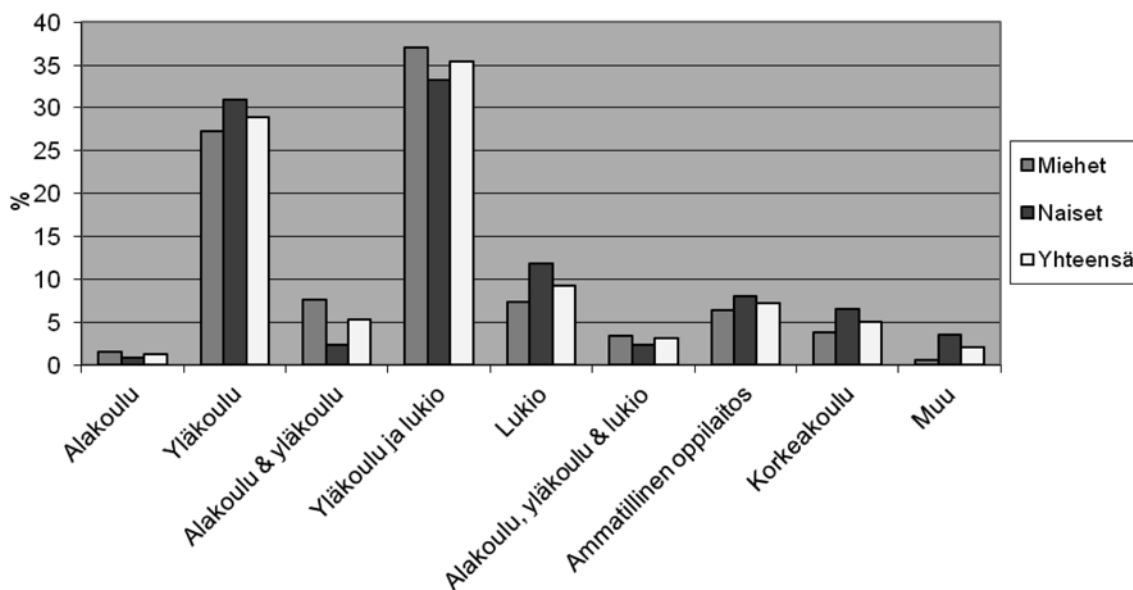
TAULUKKO 1. Vastaajien sukupuoli- ja ikäjakaumat, (%)

Ikäryhmä	Naiset (n=326)	Miehet (n=295)	Yhteensä (n=621)
	%	%	%
29–34	23	24	47
35–39	75	64	139
40–44	93	81	174
45–49	76	65	141
50–54	40	38	78
55–59	11	12	23
60–	8	7	15

Työtyytyväisyyttä mitattiin viisiasteisella Likert-asteikolla (1= erittäin tyytymätön, 5 = erittäin tyytyväinen). Myös tyytyväisyyttä työn eri osa-alueisiin tutkittiin viisiasteisella Likert-asteikolla, joka sisälsi yhteensä 24 väittämää. Mittarin sisäinen yhdenmukaisuus oli hyvä (Cronbachin alfa 0,85). Vastaajilta kysyttiin myös eri työtehtävien useutta (1= ei lainkaan, 2= lukukausittain, 3=kuukausittain, 4=vii-kottain, 5=päivittäin). Opettajien edustamat kouluasteet luokiteltiin alakouluun, yläkouluun, lukioon, ammatillisiin oppilaitoksiin ja korkea-asteen oppilaitoksiin sekä niiden yhdistelmiin. Opettajat luokiteltiin lisäksi viiden vuoden välein ikäryhmiin. Tutkimukseen osallistuneiden vastaajien ikäjakaumaa on esitelty taulukossa 1. Liikunnanopettajien kokonaistyömäärä jaettiin neljään eri ryhmään (alle 30 tuntia, 30–35 tuntia, 36–40 tuntia ja yli 40 tuntia).

Aineiston yksittäisiä muuttujia kuvataan jakaumatietojen (ka, kh, %) avulla. Muuttujien keskiarvojen eroja tutkittiin t-testillä, yksisuuntaisella varianssianalyysillä sekä kaksisuuntaisella varianssianalyysillä. Nämä testit valittiin, koska oli oletettavissa, että muuttujien varianssit olisivat yhtä suuria ja niiden jakaumat noudattaisivat normaalijakaumaa. Muuttujien välisiä yhteyksiä tarkasteltiin χ^2 -testin ja Pearsonin korrelaatiokertoimen avulla. Työtyytyväisyys ryhmiteltiin eri osa-alueisiin pääkomponenttianalyysin VARIMAX-rotatiota käyttäen, koska komponenttien ei oletettu korreloivan keskenään. Pääkomponenttianalyysin perusteella 24 väittämästä muodostettiin kuusi faktoria, joiden selitysosuus oli 58 prosenttia. Näiden perusteella muodostettiin kuusi summamuuttujaa, jotka nimettiin faktoreille latautuneiden muuttujien mukaan. Summa-muuttujien reliabiliteettia tarkasteltiin Cronbachin alfa-kertoimen avulla. Alfakertoimet muodostuivat riittäviksi (, 90-, 71). Ryhmien välisten erojen käytännön suuruutta tarkasteltiin käyttäen Cohenin efektin koko testiä. Mitä suurempi on Cohenin d-kertoimen arvo, sitä suurempi on poikkeaman aste, jossa tutkittava ilmiö esiintyy. Efektin vaikutus on suuri kun $d = 0,8$, keskimääräinen, kun $d = 0,5$ ja pieni kun $d = 0,2$. (Cohen 1988, 24.)

Opettajien kouluaste

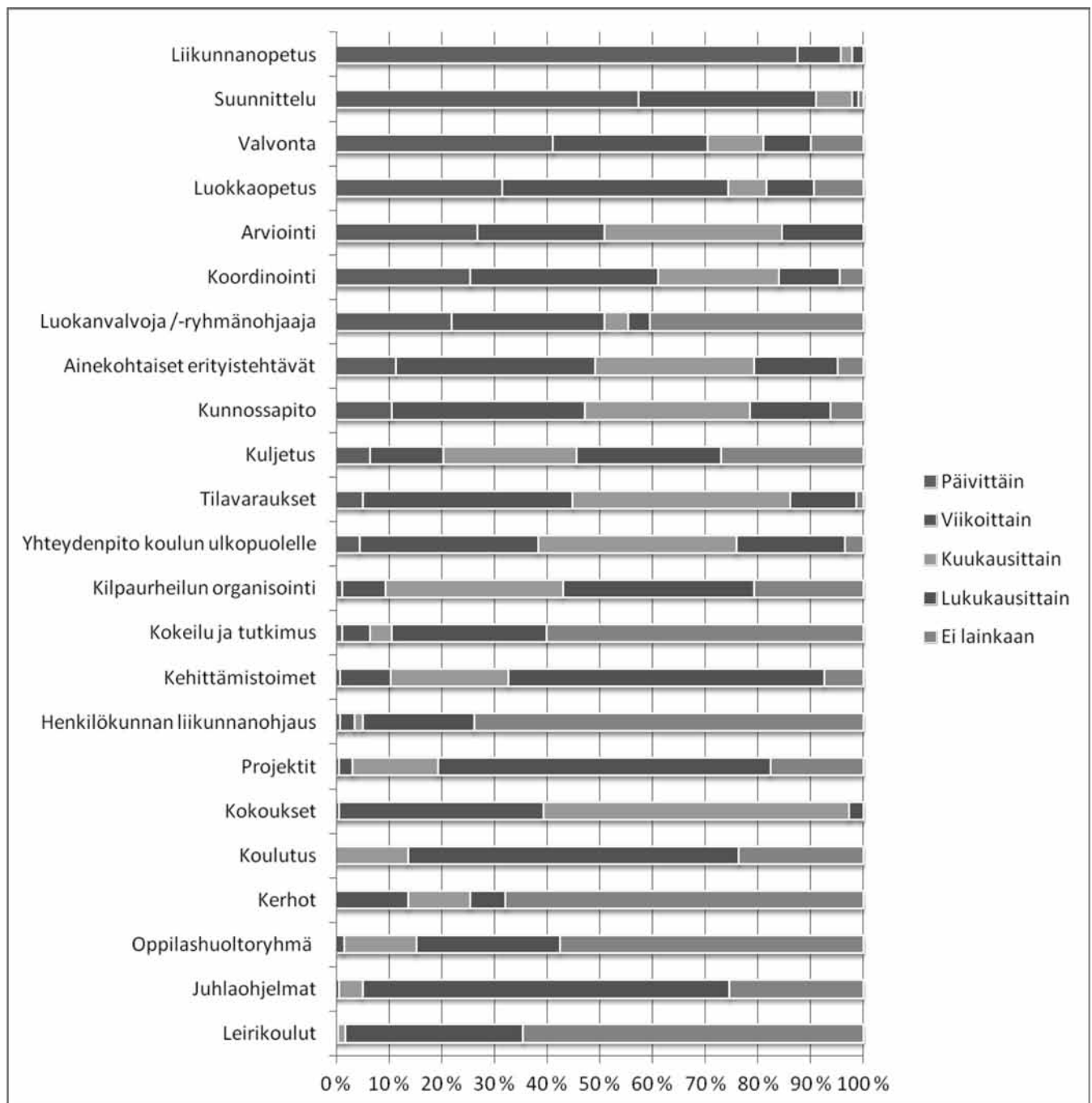
KUVIO 2. Liikunnanopettajien työpaikan jakautuminen, (%)

TULOKSET

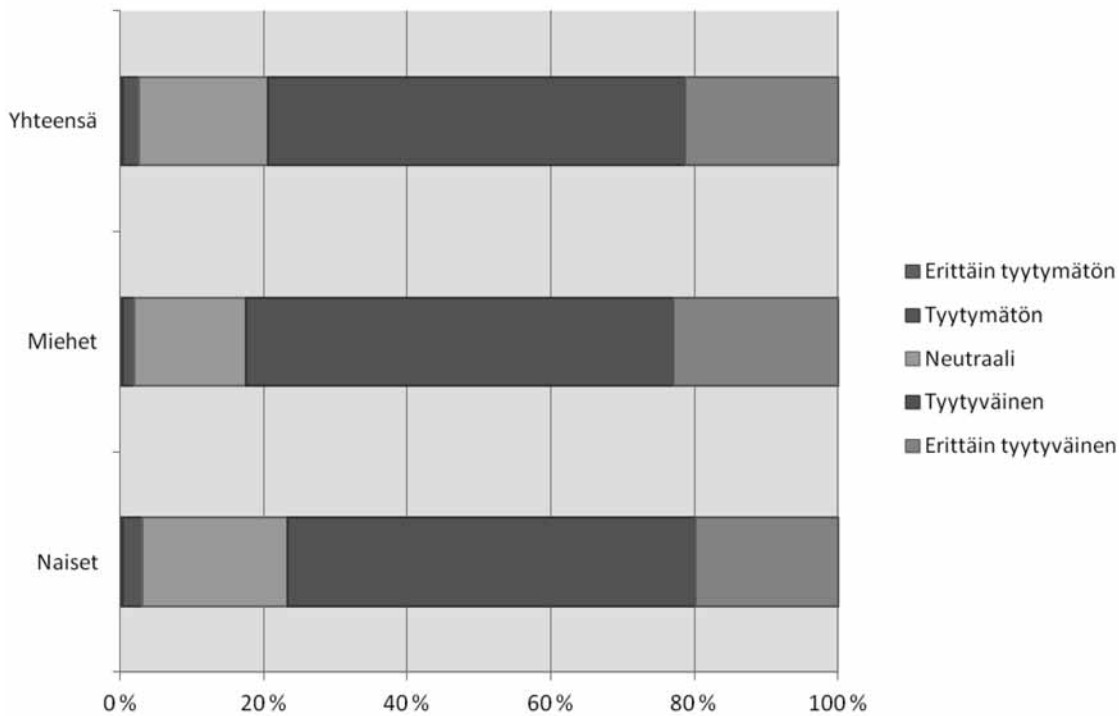
Liikunnanopettajien nykyinen työnkuva

Liikunnanopettajan ammatissa toimivista 95 prosenttia oli kyselyhetkellä työelämässä. Poissaolon syitä olivat äitiysloma, hoitovapaa ja virkavapaa. Vastaajista suuri osa toimi yhdistetyssä yläkoulun ja lukion virassa. Tarkemmin opettajien työpaikkojen jakaumaa on kuvattu kuviossa 2. Suurimmalla osalla opettajista (92 %) oli pysyvä työsuhde, määräaikaisessa työsuhteessa työskenteli seitsemän prosenttia vastaajista ja osa-aikaisessa työsuhteessa yksi prosentti vastaajista. Keskimääräinen opetustuntien määrä oli 25 tuntia viikossa (kh. 5,4 h) ja muun työn osuus kymmenen tuntia viikossa (kh. 8,6 h).

Liikunnanopettajan työnkuva sisälsi pääasiassa liikunnanopetusta erilaisissa ympäristöissä ja siirtymistä eri suorituspaikoille. Opettajat ilmoittavat myös suunnittelevansa tunteja, varaavansa tiloja ja arvioivansa oppilaita päivittäin. Luokkaopetusta, kokouksia, yhteydenpitoa koulun ulkopuolelle ja välineiden kunnossapitoa oli viikoittain tai kuukausittain. Lukukausittaisia tehtäviä olivat projektit, juhlaohjelmat, tapahtumien ja kilpailujen järjestäminen. Vuodenaikojen vaihtelut tekivät liikunnanopettajan työnkuvasta monipuolisen; liikuntaa voidaan opettaa talvella luistellen ja hiihtäen tai keväällä pelaten ulkokentällä pesäpalloa. Liikunnanopetuksen lisäksi liikunnanopettajien työtehtävistä yleisimpiä olivat luokkaopetus, suunnittelu, arviointi, valvonta ja koordinointi (kuvio 3).

KUVIO 3. Liikunnanopettajien työtehtävien jakautuminen, (%)

KUVIO 4. Nais- ja miesliikunnanopettajien työtyytyväisyys

Liikunnanopettajien työtyytyväisyys

Liikunnanopettajat kokevat olevansa tyytyväisiä työhönsä. Liikunnanopettajista 79 prosenttia ilmoitti olevansa erittäin tyytyväinen tai tyytyväinen työhönsä. Erittäin tyytymättömiä liikunnanopettajia aineistosta löytyi vain kaksi (kuvio 3). Naisten ja miesten välillä työtyytyväisyydessä ei ollut eroa ($\chi^2(4) = 6,5, p = ,17$).

Vertaillaessa työtyytyväisyyttä ikäryhmittäin korkeimman työtyytyväisyyslukeman saivat 55–59- ja yli 60-vuotiaat (4,21). Ero ei ollut kuitenkaan tilastollisesti merkitsevää. Liikunnanopettajan työtyytyväisyys näyttäisi noudattavan lievästi U:n muotoista käyrää (Taulukko 2). Työtyytyväisyys oli suhteellisen korkealla uran alussa, laski jonkin verran muutamien työvuosien jälkeen ja nousi jälleen myöhempinä työvuosina. Naisten ja miesten ikäryhmiä vertaillaessa havaittiin, että miehet ovat naisia tyytyväisempiä työhönsä ikäryhmissä 45–49-vuotiaat ($p = 0,003$) ja 50–54-vuotiaat ($p = 0,03$) (Taulukko 2). Iän ja sukupuolen yhdysvaikutus työtyytyväisyyteen havaittiin tilastollisesti merkitseväksi ($F(6,547) = 2,118, p = 0,050, \eta^2 = 0,023$). Kouluasteella tai kokonaistyömäärällä ei havaittu olevan tilastollisesti merkitsevää yhteyttä työtyytyväisyyteen.

Naisten ja miesten työtyytyväisyys erosi jonkin verran, kun tarkasteltiin työtyytyväisyyttä yksittäisten väittämien tasolla. Miehet olivat tilastollisesti merkitsevästi tyytyväisempiä koulun johtamistapaan ($p = 0,003$), mahdollisuuksiin vaikuttaa työtehtäviin ($p < 0,001$), työaikojen organisointiin ($p = 0,001$), opetusryhmien kokoon ($p = 0,048$) ja omaan ammattitaitoonsa ($p < 0,001$). Vähäisintä nais- ja miesopettajien työtyytyväisyys oli opetustilojen riittävyden ja kunnossapidon suhteen, opetusryhmien kokoon ja työaikojen organisointiin. (Taulukko 3)

Vertaillaessa eri ikäryhmien työtyytyväisyyttä työn eri osa-alueisiin olivat erot vähäisiä. Kuitenkin vanhimmat ikäryhmät (55–59- ja yli 60-vuotiaat) olivat tyytyväisempiä yhteistyöhön kunnan liikuntatoimen kanssa ($p = 0,003$) Työkokemuksen ei havaittu olevan yhteydessä liikunnanopettajien työtyytyväisyyteen ($r = 0,07$).

TAULUKKO 2. Nais- ja miesliikunnanopettajien työtyytyväisyys ikäryhmittäin. Keskiarvot (ka), keskihajonnat (kh) ja t-testin p-arvot

Ikäryhmä	Yhteensä (n=621) ka (kh)	Naiset (n=326) ka (kh)	Miehet (n=295) ka (kh)	p-arvo (t-testi)
29–34	4,02 (0,77)	4,09 (0,73)	3,96 (0,83)	0,570
35–39	3,91 (0,74)	3,94 (0,77)	3,88 (0,72)	0,650
40–44	3,97 (0,64)	3,96 (0,73)	3,99 (0,64)	0,750
45–49	4,03 (0,73)	3,85 (0,83)	4,24 (0,70)	0,003
50–54	3,95 (0,76)	3,74 (0,83)	4,14 (0,63)	0,030
55–59	4,21 (0,84)	4,2 (0,76)	4,22 (0,89)	0,950
60–	4,21 (0,64)	4,14 (0,73)	4,29 (0,49)	0,660

Vertaillaessa tyytyväisten (taulukon 2. tyytyväiset ja erittäin tyytyväiset opettajat, n=490) ja muiden (taulukon 2. neutraalit, tyytymättömät ja erittäin tyytymättömät opettajat, n=127) opettajien vastauksia työn eri osa-alueisiin, havaittiin, että tyytyväiset opettajat olivat tyytyväisempiä työn moniin eri näkökohtiin. Merkittävimmät erot tyytyväisten ja muiden opettajien välillä olivat opetusvälineiden määrässä, työaikojen organisoinnissa, mahdollisuuksissa vaikuttaa työtehtäviin, opetustuntien määrässä, yhteistyössä oppilaiden kanssa ja liikunnan arvostuksessa ($p < 0,001$).

Yksittäiset työtyytyväisyysväittämät ryhmiteltiin pääkomponenttianalyysin avulla kuuteen eri luokkaan. Kriteerinä oli vähintään 0,55

lataus oletetuille komponenteille. Ensimmäiseksi komponentiksi muotoutui Työskentelyilmapiiri johon sisältyivät koulun johtamistapa, koulun työilmapiiri, koulun tiedotus ja koulun henkilösuhteet (latausten vaihteluväli, 74–,86). Toinen komponentti nimettiin Opetus-

tiloiksi (.67–,85), kolmas Yhteistyöksi eri tahojen kanssa (.67–,71), neljäs Opetusvälineiksi (.87–,90), viides Opetuksen organisoinniksi (.57–,75) ja kuudes Omaksi osaamiseksi (.65–,77). Taulukossa 4 on esitetty nämä komponentit ja niiden alle latautuneet väittämät.

TAULUKKO 3. Liikunnanopettajien tyytyväisyys työn yksittäisiin väittämiin (1 = Erittäin tyytymätön, 2= tyytymätön, 3= neutraali, 4 = tyytyväinen, 5= erittäin tyytyväinen) keskiarvot (ka), keskihajonnat (kh) ja t-testin p-arvot

	Miehet (n=262) ka (kh)	Naiset (n=288) ka (kh)	p-arvo
Opetustilojen riittävyys	3,44 (1,13)	3,27 (1,16)	0,093
Opetustilojen soveltuvuus	3,60 (0,98)	3,54 (1,02)	0,489
Opetustilojen etäisyys	3,69 (1,10)	3,69 (1,12)	0,962
Opetustilojen kunnossapito	3,39 (0,94)	3,19 (1,03)	0,018
Opetusvälineiden määrä	3,71 (0,96)	3,53 (1,02)	0,033
Opetusvälineiden laatu	3,74 (0,88)	3,60 (0,91)	0,065
Johtamistapa koulussasi	3,58 (1,02)	3,31 (1,10)	0,003
Työilmapiiri koulussasi	3,75 (0,95)	3,69 (0,91)	0,430
Tiedotus koulussasi	3,57 (0,82)	3,45 (0,89)	0,084
Henkilösuhteet koulussasi	3,78 (0,84)	3,72 (0,83)	0,414
Mahdollisuudet vaikuttaa työtehtäviisi	4,22 (0,74)	3,89 (0,88)	<0,001
Työaikojen organisointi	3,49 (0,94)	3,21 (1,01)	0,001
Opetusryhmien koko	3,43 (1,06)	3,24 (1,13)	0,048
Oma ammattitaitosi	4,15 (0,55)	3,97 (.58)	<0,001
Opetuksesi valmistelu	3,72 (0,69)	3,87 (.71)	0,462
Opetuksesi toteutus	3,94 (0,53)	3,85 (.53)	0,575
Opetustuntiesi määrä	4,05 (0,84)	3,91 (.85)	0,042
Yhteistyö oppilaiden kanssa	4,17 (0,66)	4,17 (.61)	0,879
Yhteistyö vanhempien kanssa	3,40 (0,79)	3,42 (.74)	0,791
Yhteistyö kollegoiden kanssa	3,91 (0,82)	3,92 (.87)	0,857
Yhteistyö kouluterveydenhuollon kanssa	3,60 (0,98)	3,70 (.95)	0,229
Yhteistyö kunnan liikuntatoimen kanssa	3,32 (1,08)	3,19 (.96)	0,133
Yhteistyö liikunta-alan ammattilaisten kanssa	3,31 (0,98)	3,24 (.96)	0,369
Liikuntaoppiaineen arvostus	3,48 (0,95)	3,40 (.89)	0,311

TAULUKKO 4. Pääkomponenteille latautuneet muuttujat ja niiden nimeäminen

P1 Työskentelyilmapiiri	P2 Opetustilat	P3 Yhteistyö eri tahojen kanssa	P4 Opetusvälineet	P5 Opetuksen organisointi	P6 Ammattitaito
Johtamistapa koulussasi Työilmapiiri koulussasi Mahdollisuuksiin vaikuttaa työssä Henkilösuhteet koulussasi	Opetustilojen riittävyys Opetustilojen soveltuvuus Opetustilojen etäisyys Opetustilojen kunnossapito	Yhteistyö vanhempien kanssa Yhteistyö kouluterveydenhuollon kanssa Yhteistyö kunnan liikuntatoimen kanssa Yhteistyö paikallisten liikunta-alan toimijoiden kanssa	Opetusvälineiden määrä Opetusvälineiden laatu	Opetusryhmien koko Opetustuntiesi määrä	Oman opetuksesi valmistelu Oman ammattitaitosi

Vertailtaessa pääkomponenttipisteitä miesten ja naisten välillä havaittiin, että naiset olivat tyytyväisempiä omaan ammattitaitoonsa ($p = 0,046$) ja vastaavasti miehet opetuksen organisointiin ($p = 0,040$). Verrattaessa pääkomponenttipisteitä tyytyväisten ja muiden opettajien välillä havaittiin, että tyytyväiset liikunnanopettajat olivat tilastollisesti merkitsevästi tyytyväisempiä työskentelyilmapiiriin, opetustiloihin, opetusvälineisiin, opetuksen organisointiin ja ammattitaitoonsa ($p = 0,026 - <0,001$).

POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Suomalaiset liikunnanopettajat viihtyvät työssään hyvin. Liikunnanopettajan ammatissa työskentelevistä 79 prosenttia ilmoitti olevansa tyytyväinen tai erittäin tyytyväinen työhönsä. Työhönsä tyytymättömiä oli vähän. Tulokset ovat hyvin samansuuntaisia kuin aiemmat tulokset liikunnanopettajien työtyytyväisyyttä selvittäneissä tutkimuksissa. Suikan ym. (2004) tutkimuksessa liikunnanopettajista 86 prosenttia oli työhönsä tyytyväisiä tai erittäin tyytyväisiä.

Liikunnanopettajien työtyytyväisyys näytti tässä aineistossa noudattavan lievästi U:n muotoista käyrää. Opettajan uran alkutaipaleella opettajan moraalit on korkea, uusi työ antaa tekijälleen paljon ja palkka tuntuu riittävältä. Muutaman opettajavuoden jälkeen tyytyväisyys alkaa kuitenkin hieman laskea. Tätä saattaa selittää monella opettajalla myös perhe-elämän tuomat muutokset elämässä. Uran edetessä työ alkaa kuitenkin tuottaa entistä enemmän työtyytyväisyyttä ja työuran loppupuolella tyytyväisyys on huipussaan. Vastaavia tuloksia työtyytyväisyyden U:n muotoisesta kehittämisestä ovat saaneet myös Clark ym. (1996). Tämän tutkimuksen mukaan viimeisen ikäryhmän kohdalla työtyytyväisyys laski edeltävään ikäryhmään verrattuna. Aiemmat tutkimukset työkyvyn heikkenemisestä erityisesti naisliikunnanopettajilla saattaisivat puoltaa tätä tutkimustulosta. (Kinnunen & Parkatti 1993, 33–35; Kinnunen ym. 1993, 20). Miesopettajien työtyytyväisyys näyttää olevan huipussaan työuran viimeisten vuosien aikana. Iän ja sukupuolen yhdysvaikutus työtyytyväisyyteen ilmeni tilastollisesti merkitsevästi.

Liikunnanopettajille työtyytyväisyyttä muodostaviin tekijöihin lukeutuivat henkilösuhteet, yhteistyö, opetustilat, yhteistyö liikunnan ammattilaisten kanssa, työn johtaminen ja työn organisointi. Opettajien avoimet vastaukset tukevat näitä päätelmiä, sillä työtyytyväisyyttä muodostavina tekijöinä mainittiin kollegat ja oppilaat, hyvä koulun johto ja opetuksen järjestäminen sekä hyvät opetustilat. Vastaavia tuloksia on saatu myös ulkomaisissa tutkimuksissa (Koustelios 2001; Moreira ym. 1995). Työtytymättömyyttä muodostaviin tekijöihin lukeutuivat oppilaiden käytöshäiriöt, koulun heikko johtaminen, huonot opetustilat ja -välineet sekä kiire. Monet liikunnanopettajat toimivat joko rehtoreina tai apulaisrehtoreina. Tällä voi olla merkitystä siihen, kokevatko liikunnanopettajat koulun johtajuuden hyvänä vai huonona. Miehet toimivat naisia useammin rehtoreina, joten tämä voi myös osittain selittää sen, miksi miehet olivat tyytyväisempiä koulun johtoon.

Kinnusen ja Parkatin (1993, 13) tutkimuksessa havaitut fyysisen ympäristön häiritsevät tekijät (kiire, melu, rauhottomuus, tilojen puute/epätarkoituksenmukaisuus) tulivat esille useassa vastauksessa työtytymättömyyttä aiheuttavissa tekijöissä. Aiemmin Johanssonin ja Heikinaro-Johanssonin (2005) tutkimuksessa on todettu, että työtytymättömyyttä aiheuttaviin tekijöihin lukeutuivat liikunnanopettajilla kiire, huonot olosuhteet ja oppilaiden häiriökäyttäytyminen. Myös ulkomaisissa tutkimuksissa on havaittu, että työtytymättömyyttä aiheuttavat heikot resurssit (Moreira ym. 2002), huonot työolosuhteet

liikunnanopetuksessa (Schneider 2003), puutteelliset välineet (Sargent & Hannum 2005) sekä huono työn johto (Moreira ym. 2002). Sen sijaan ulkomaisissa tutkimuksissa havaittu tyytymättömyys ammatin arvostukseen, ei tullut esille tässä tutkimuksessa (MacDonald 1999; Moreira ym. 1995; Moreira ym. 2002; Stroot ym. 1994).

Työtyytyväisyyttä tuottavissa tekijöissä oli havaittavissa sukupuolittaista eroa. Miehet olivat tyytyväisempiä työn johtamistapaan, mahdollisuuksiin vaikuttaa työhönsä, työaikojen organisointiin ja opetusryhmien kokoon. Naisopettajat olivat tyytyväisempiä opetuksensa suunnitteluun. Aiemmissä tutkimuksissa onkin havaittu, että naisliikunnanopettajat käyttävät tuntien valmisteluun keskimäärin hieman enemmän aikaa kuin miesliikunnanopettajat (Huisman 2004; Palomäki & Heikinaro-Johansson 2011). Liikunnanopettajien työtyytyväisyys näyttäisi muodostuvan työn kokonaiskuvasta, sillä yksittäisten tekijöiden selitysosuudet työtyytyväisyyteen muodostuvat pieniksi.

Demografisten tekijöiden (esim. sukupuoli, ikä) vaikutus työtyytyväisyyteen oli vähäinen. Suoranaisia yhteyksiä yksittäisissä tekijöissä työtyytyväisyyteen ei havaittu. Vastaavanlaisiin tuloksiin on tultu myös muissa tutkimuksissa (esim. Lindholm 1997). Liikunnanopettajan työtyytyväisyyteen ovat voimakkaimmin yhteydessä työn toteuttamiseen liittyvät tekijät (työtilat & -välineet), työn autonomia (mahdollisuudet vaikuttaa työtehtäviin, työaikojen organisointi) sekä henkilösuhteet (kollegat, oppilaat). Työn autonomian on havaittu olevan vahvasti yhteydessä työn eri osatekijöihin, kuten työn kontrolliin, työorganisaatioon ja työn kokonaiskuvaan (Koustelios ym. 2004). Karasekin ja Theorellin (1990, 31–36) JDC-mallissa työn hallinnan ja vaatimusten suhde ilmenee liikunnanopettajan työssä pääosin aktiivisena työnä ja kuormittavana työnä. Liikunnanopettajan ammatissa työn tekijällä on melko suuri työn hallinnan mahdollisuus, jota rajaavat muun muassa käytössä olevat tilat ja välineet, aikataulut, opetussuunnitelma sekä opetettavat ryhmät. Kuitenkin opettajalla on melko vapaat kädet valita, miten omaa opetustaan toteuttaa. Tyytyväiset tai erittäin tyytyväiset opettajat olivat muita opettajia tyytyväisempiä esimerkiksi mahdollisuuksiin vaikuttaa työtehtäviin tai aikataulujen organisointiin. Nämä viestivät suuremmasta autonomiasta ja työn hallinnan mahdollisuudesta.

Liikunnanopettajien ikä oli yhteydessä työtyytyväisyyteen hieman eri tavoilla nais- ja miesopettajilla. Miehet olivat uransa loppuvaiheessa erittäin tyytyväisiä työhönsä. Naisilla puolestaan tyytyväisyys alkoi hitaasti laskea. Voidaankin kysyä, onko naisliikunnanopettajien työ kuormittavampaa tai kokevatko naiset työn kuormittavuuden raskeampana kuin miehet? Vaaditaanko naisilta enemmän esimerkiksi jumppien ja tanssien ohjaamista? Keskittyvätkö miehet enemmän esimerkiksi pelin ohjaamiseen sivusta? Luoko mediakin erityisesti naisopettajille kuvaa nuorina ja tehokkaina ikiliikkujina?

Tämän tutkimuksen luotettavuutta lisäävät aikaisemmat positiiviset kokemukset mittarin käytöstä (Suikka ym. 2004). Tutkimuksen havainnot tukevat aikaisempia tutkimustuloksia, joissa on mitattu liikunnanopettajien työtyytyväisyyttä. Muutos liikunnanopettajien työtyytyväisyydessä on ollut vähäistä. Tulosten tarkastelussa tulee ottaa huomioon, että työtyytyväisyyden arviointi perustuu vastaajien omiin käsityksiin. Vastauksissa saattaa olla lisäksi sekoittavia tekijöitä, jotka eivät näy tuloksissa. Tällaisiin lukeutuvat oma terveydentila, elämäntilanne ja ympäristötekijät, joita tämän tutkimuksen yhteydessä ei kontrolloitu. Lisäksi vastausajankohta voi vaikuttaa siihen, miten vastaaja kokee työnsä juuri sillä hetkellä kun hän vastaa. Tutkittava kohderyhmä oli varsin laaja (621 vastaajaa) ja näin ollen tutkimustuloksia voidaan pitää hyvin yleistettävänä.

LÄHTEET:

- Cohen, J.** 1988. *Statistical power analysis for the behavioral sciences*. 3rd edition. New York, NY: Academic Press.
- Evans, L.** 1997. Addressing Problems of Conceptualization and Construct Validity in Researching Teacher's Job satisfaction. *Educational Research* 39, 319–331
- Heikinaro-Johansson, P.** 2005. Liikunnanopettajakoulutus tunnistaa huomisen haasteet. *Liikunta & Tiede* 42, (3), 5–9.
- Huisman, T.** 2004. Liikunnan arviointi peruskoulussa 2003: yhdeksäsluokkalaisten kunto, liikunta-aktiivisuus ja koululiikuntaan asennoituminen. Helsinki: Opetushallitus.
- Huotari, P.** 2004. Kaikki kunnossa? – Suomalaisen koululaisten fyysinen kunto vuosina 1976 ja 2001. *Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja* 162. Jyväskylä: LIKES.
- Huotari, P., Nupponen, H., Laakso, L. & Kujala U.** 2010. Secular trends in muscular fitness among Finnish adolescents. *Scandinavian Journal of Public Health* 38, 739–747.
- Johansson, N. & Heikinaro-Johansson, P.** 2005. Liikunnanopettajan työn palkitsevat ja kuormittavat piirteet. *Liikunnanopettaja* (4), 39–43.
- Karasek, R. & Theorell, T.** 1990. *Healthy work: stress, productivity and the reconstruction of working life*. New York: Basic Books.
- Kinnunen, U. & Parkatti, T.** 1993. Ikääntyvä opettaja – kuormittuneisuus ja terveys työssä. Ikääntyvä arvoonsa – työterveyden, työkyvyn ja hyvinvoinnin edistämishajelman julkaisuja. Helsinki: Nykypaino Oy.
- Kinnunen, U., Parkatti, T. & Rasku, A.** 1993. Ikääntyvä opettaja – työ, hyvinvointi ja terveys. Ikääntyvä arvoonsa – työterveyden, työkyvyn ja hyvinvoinnin edistämishajelman julkaisuja. Helsinki: Nykypaino Oy.
- Kiviniemi, K.** 2000. Opettajan työtodellisuus haasteena opettajakoulutukselle. Opettajien ja opettajakouluttajien käsityksiä opettajan työstä, opettajuuden muuttumisesta sekä opettajakoulutuksen kehittämishaasteista. Opettajien perus- ja täydennyskoulutuksen ennakointihankkeen (OPEPRO) selvitys 14. Opetushallitus. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Kohonen, V. & Kaikkonen, P.** 1998. Uudistuva opettajuus muutosten ja vaatimusten ristipaineissa. Teoksessa: H. Niemi. (toim.): *Opettaja modernin murroksessa*. Jyväskylä: Atena, 130–143.
- Koustelios, A. & Tsigilis, N.** 2005. The relationship between burnout and job satisfaction among physical education teachers: a multivariate approach. *European Physical Education Review* 11, 189–203.
- Koustelios, A. D.** 2001. Personal characteristics and job satisfaction of Greek teachers. *International Journal of Educational Management* 15, 354–358.
- Koustelios, A. D., Karabatzaki, D., & Kousteliou, I.** 2004. Autonomy and Job Satisfaction for a Sample of Greek Teachers. *Psychological Reports* 95, 883–886.
- Laakso, L.** 2007. Johdatus liikuntapedagogiikkaan ja liikuntakasvatukseen. Teoksessa: P. Heikinaro-Johansson & T. Huovinen (toim.) *Näkökulmia liikuntapedagogiikkaan*. Helsinki: WSOY, 16–24.
- Lawson, H. A. & Stroot, S. A.** 1993. Footprints and Sign prints: Perspectives on Socialization Research. *Journal of Teaching in Physical Education* 12, 437–446.
- Liikuntatieteiden laitoksen laatukäsikirja** 2008. Luettavissa osoitteessa: <https://www.jyu.fi/sport/laitokset/liikunta/laatukasikirjan_rakenne> Luettu 12.4.2011
- Lindholm, J. A.** 1997. Secondary School Physical Education Teacher Motivation: An Application of Personal Investment Theory. *Journal of Teaching in Physical Education* 16, 426–439.
- MacDonald, D.** 1995. The Role of Proletarianization in Physical Education Teacher Attrition. *Research Quarterly for Exercise and Sport* 66, 129–141.
- MacDonald, D.** 1999. The “Professional” Work of Experienced Physical Education Teachers. *Research Quarterly for Exercise and Sport* 70, 41–54.
- Moreira, H., Fox, K. R. & Sparkes, A.** 1995. Physical Education Teachers and Job Commitment: a Preliminary Analysis. *European Physical Education Review* 1, 122–136.
- Moreira, H., Fox, K. R. & Sparkes, A. C.** 2002. Job Motivation Profiles of Physical Educators: Theoretical background and instrument development. *British Educational Research Journal* 28, 845–861.
- Nupponen, H., Herva, H., Koponen, J. & Laakso, L.** 2000. Liikunnanopettajaksi vuosina 1993–1996 valmistuneiden nykyinen työ, työ- ja koulutustyytyväisyys. *Liikunnanopettaja*, (4–5), 13–16.
- Palomäki, S. & Heikinaro-Johansson P.** 2011. Liikunnan oppimistulosten seuranta-arviointi perusopetuksessa. *Koulutuksen seurantaraportti 2011: 4*. Helsinki: Opetushallitus.
- Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet** 1985. Helsinki: Opetushallitus.
- Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet** 1994. Helsinki: Opetushallitus.
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet** 2004. Helsinki: Opetushallitus.
- Piipari, M.** 1998. Tietoyhteiskunta opettajan päänsärkinä. Teoksessa: H. Niemi. (toim.): *Opettaja modernin murroksessa*. Jyväskylä: Atena, 56–70.
- Sargent, T. & Hannum, E.** 2005. Keeping Teachers Happy: Job Satisfaction among Primary School Teachers in Rural Northwest China.
- Schneider, M.** 2003. *Linking School Facility Conditions to Teacher Satisfaction and Success*. Washington, DC: National Clearinghouse for Educational Facilities.
- Stroot, S., Faucette, N. & Schwager, S.** 1993. In the Beginning: The Induction of Physical Educators. *Journal of Teaching in Physical Education* 12, 375–385.
- Stroot, S. A., Collier, C., O'Sullivan, M. & England, K.** 1994. Contextual Hoops and Hurdles: Workplace Conditions in Secondary Physical Education. *Journal of Teaching in Physical Education* 13, 342–360.
- Suikka, J., Herva, H., Laakso, L. & Nupponen, H.** 2004. Liikunnanopettajiksi vuosina 1993–2000 valmistuneiden työ- ja koulutustyytyväisyys sekä työnkuva 2–6 vuotta valmistumisen jälkeen. *Liikunnanopettaja*, (3), 40–44.
- Syrjäläinen, E.** 2002. Eikö opettaja saisi jo opettaa? Koulun kehittämisen paradoksi ja opettajan työuupumus. Tampereen yliopiston opettajakoulutuslaitoksen julkaisuja. A25/2002. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Tye, B. B., & O'Brien, L.** 2002. Why Are Experienced Teachers Leaving the Profession? *Phi Delta Kappan* 84, 24–33.
- Whipp, P., Tan, G. & Yeo, P. T.** 2007. Experienced Physical Education Teachers Reaching Their “Use-by Date:” Powerless and Disrespected. *Research Quarterly for Exercise & Sport* 78, 487–499.
- Xiaofu, P. & Qiwen, Q.** 2007. An analysis of the Relation between Secondary School Organizational Climate and Teacher job Satisfaction. *Chinese Education and Society* 40, 65–77.